

FORMVEIDES ASPEKTI PJĒRA BULĒZA SKAŅDARBĀ TOMBEAU DZIRDES SONOLOĢIJAS UN PARTITŪRAS ANALĪZES KONTEKSTĀ

Jānis Petraškevičs

Mūzika, kādu to uztveram, izbaudām vai apspriežam, ir dzirdes fenomēns. Mūzikas vērtēšana nav iespējama, ja nedzirdam, kā tā skan. Aktīvā klausīšanās procesā (klausoties ar izpratni) mēs piefiksējam objektus un formas, novērojam to attīstību, pārmaiņas, izzušanu un mēģinām saskatīt šajās norisēs sakarības, gluži kā to darām, uzlūkojot apkārtnējo pasauli. 20. gadsimta 60. un 70. gados daudzi komponisti un muzikologi kritiski izvērtēja seriālisma un postseriālisma parametriskās organizācijas principus: viņi konstatēja, ka tie pamatīgi attālinājušies no dzirdes uztveres iespējām; tas bija paradoksāli, jo sintakse bija šīs mūzikas esamības jēga. Parametriskā organizācija – tādējādi arī komponista ieceres – seriālajā un postseriālajā mūzikā pārsvarā paliek apslēptas klausītājam, ja vien viņš nav studējis partitūru un sekojis tai klausīšanās laikā (un šajā gadījumā viņš drīzāk zina struktūru, nevis dzird to). Ir attīstītas strukturāli orientētas klausīšanās pieejas un līdzīgas mūzikas pētniecības metodes, kas izslēdz zināšanas par specifiskām kompozīcijas tehnikām un/vai komponista iecerēm: šīs pieejas rosina analizēt mūziku tādu, kāda tā dzirdama. To var attiecināt arī uz dzirdes sonoloģiju – jaunu pētniecības metodi mūzikas formu un skaņu objektu dzirdes analīzē. Sonoloģija izstrādāta kopš 20. gadsimta 70. gadiem Norvēģijas Mūzikas akadēmijā, sadarbojoties profesoriem Lasem Toresenam un Ūlavam Antonam Tomesenam. Ierosmi dzirdes sonoloģijai devuši Pjēra Šefēra, tāpat kā viņa sekotāju Mišela Šiona, Gaja Rebelā, Fransuā Delalandē un Fransuā Beila pētījumi: savos darbos viņi tiecas sniegt izpratni par dažādiem klausīšanās nolūkiem, kā arī piedāvā sistēmisku pieeju jaunu dzirdes realitātes kategoriju un tipoloģiju radīšanā. Dzirdes sonoloģijas pamatā ir mēģinājumi paplašināt klausītāja spēju uztvert un novērtēt jebkuras tehniskas procedūras rezultātā radītu skaņējumu, paskaidrojot un konceptualizējot uztverto sintaksi; respektīvi, notiek mēģinājums attēlot grafiski to, kas piešķir sintaktisku nozīmi dzirdētajai mūzikai. Šī metodoloģiskā pieeja apvieno fenomenoloģisku perspektīvu ar atsevišķu strukturālo tehniku pragmatisku izmantojumu. Mans izpētes objekts ir Pjēra Bulēza skaņdarbs *Tombeau (Kapa piemineklis)* orķestrim un soprānam (1962), ko aplūkoju formveides aspektā, turklāt izmantoti divi analītiskas pieejas veidi: dzirdes analīze (lietojot dzirdes sonoloģijas metodes) un partitūras analīze. Darba secinājumi ietver abu analīžu salīdzinājumu.